

Resum, conclusions i bibliografia

Carles Salazar Carrasco

PID_00236742

Temps de lectura i comprensió: **1 hora**

Índex

1. Resum, conclusions i bibliografia.....	5
Bibliografia.....	11

1. Resum, conclusions i bibliografia

1) El primer problema que teníem era explicar la diversitat humana, la característica més distintiva de la nostra espècie. Per què els éssers humans som tan diferents els uns dels altres? Les diferències humanes no es poden atribuir únicament a diferències biològiques (per exemple, diferències genètiques intraespecífiques), ja que aquestes no són més notables que les de qualsevol altra espècie. Ha d'haver-hi, doncs, alguna altra cosa que expliqui les diferències. I aquesta altra cosa és el que anomenem «cultura», o «coneixement cultural». Som l'única espècie en aquest planeta capaç de produir aquesta forma tan especial de coneixement d'una manera massiva, sistemàtica i acumulativa. Hem vist les raons historicoevolutives que poden explicar l'aparició de la cultura en l'evolució humana. Són raons biològiques, ja que els humans som éssers biològics abans que éssers culturals. Per tant, la nostra biologia no ens pot dir res sobre les nostres diferències, per dir-ho així, directament, però sí que ens en pot dir moltes indirectament, moltes de les causes d'aquestes diferències.

2) L'aparició de cultura acumulativa en l'evolució humana va ser causada per una capacitat molt distintiva que només posseeixen els éssers humans, la nostra capacitat de mentalització o TM. Fixem-nos que el fet de «tenir una ment» no és el que distingeix els éssers humans. Si considerem que la ment no és més que el repositori dels nostres pensaments (intencions, desitjos, etc.), la majoria dels animals també en tenen –potser en tenen tots els organismes vius, d'una manera o altra. El que ens diferencia és la nostra capacitat d'imaginar ments en altres éssers, que és el que anomenem mentalització o teoria de la ment (TM). Ara, tan aviat com s'arriba a aquest llindar, es presenten davant nostre les condicions perquè sorgeixi la cultura acumulada. Si som capaços d'entrar a la ment d'altres persones podem apropiari-nos del seu contingut, i aquestes persones, al seu torn, podrien haver-se apropiat del contingut de la ment d'altres persones, etc. És el que el psicòleg Michael Tomasello anomena l'«efecte trinquet». Així, a la ment de qualsevol ésser humà, en la mesura que és transparent per als altres, sempre hi ha una ment col·lectiva, la ment de molts altres éssers humans. Amb el nostre genoma passa més o menys el mateix. En el genoma de qualsevol organisme viu podem veure-hi també el genoma de molts altres organismes.

3) La definició de cultura com a forma de coneixement ens ha permès fer-la en certa manera commensurable amb les altres formes de coneixement que tenen els éssers humans que no són distintives de l'espècie humana sinó compartides amb altres espècies. Es tracta del coneixement genètic i del coneixement individual. Recordem que el coneixement és qualsevol tipus d'informació que és processada per un organisme i que produeix algun canvi en aquest organisme, per exemple, els canvis de comportament en el cas dels animals. El coneixement genètic és el coneixement del medi incorporat als nostres gens

per mitjà de la selecció natural al llarg de tot el camí evolutiu de la nostra espècie i de les espècies que la van precedir. Pot ser un coneixement molt precís, poc costós en termes metabòlics i eficaç. I té un únic propòsit: reproduir-se, fer còpies d'ell mateix. El problema és que és molt rígid, especialment per a aquells organismes (com ara animals grans) amb cicles reproductius llargs. És per això que els grans organismes poden emprar una altra forma de coneixement, el coneixement individual. El coneixement individual és flexible però no s'acumula i és més costós en termes metabòlics: necessitem un òrgan especial per a produir-lo. El coneixement cultural encara pot ser més costós, però té un avantatge remarkable: a diferència del coneixement individual, aquest pot acumular-se, per la qual cosa també podem dir que compensa amb escreix per la despesa metabòlica extra (un gran cervell) que necessita.

4) Des d'un punt de vista merament evolutiu, el coneixement cultural ha estat molt útil per a l'espècie humana. Ha permès que ens adaptem –és a dir, que visquem i ens reproduïm– en gairebé tots els entorns de la Terra sense haver d'esperar cap mutació genètica o sense haver de processar grans quantitats de coneixement individual en el nostre cervell. Però l'efecte concomitant d'aquesta forma excepcional de coneixement és que fa que els éssers humans siguem molt diferents els uns dels altres. Com que el coneixement cultural es transmet a través de la comunicació entre les ments i no ens podem comunicar amb totes les ments de tots els éssers humans existents en un moment donat, i ja no diguem els que van existir abans que nosaltres, el coneixement cultural divideix l'espècie humana en grups amb uns límits d'espai-temps molt laxos, però límits tanmateix. És el que anomenem «cultures», l'origen de la diversitat humana.

5) El que fa que les cultures siguin incomprensibles entre elles no és diferent del que fa que dos éssers humans siguin incomprensibles l'un per a l'altre. Per què de vegades no entenem un altre ésser humà? Simplement perquè no sabem el que passa a la seva ment, no entenem les seves intencions. No estic parlant de res semblant al que podríem descriure com una incomprensió patològica, sinó de malentesos corrents. Ara bé, en la mesura que les nostres ments són, d'alguna manera, ments «col·lectives», pot ser que el nostre malentès es produeixi perquè no coneixem algunes de les «altres ments» que hi ha dins de la ment de la persona que volem entendre. Ho podríem definir com a «malentès cultural». El problema és com ens familiaritzem amb aquestes altres ments sense haver de passar per totes les experiències que han fet que la persona en qüestió tingui accés a aquestes ments, dit en altres paraules, sense haver de viure la vida de l'altra persona –que és en el que consisteix criar-se en una cultura determinada.

6) Però familiaritzar-nos amb una cultura que ens és desconeguda només és el primer pas cap a l'explicació de les diferències culturals. Com expliquem aquestes diferències? Diferents maneres de respondre a aquesta pregunta han donat lloc a diferents teories antropològiques. Potser no és que els humans tinguin cultures diferents sinó diferents quantitats d'una mateixa cultura, igual

que el coneixement del món d'un nen és diferent del d'un adult, simplement perquè el nen té menys coneixements que l'adult. O potser, al capdavant, els éssers humans sí que tenen diferents cultures i tot és una qüestió de tradicions diferents. Com que la cultura s'origina en les interaccions humanes, tenim diferents cultures perquè tenim diferents interaccions. Tinc la cultura que tinc perquè la vaig adquirir dels meus pares i avis (interactuant-hi), i això és tot, en això consisteixen les tradicions. Però potser hi ha més que això. Podria ser que diferents cultures ajudessin els éssers humans a resoldre diferents problemes...

7) S'han formulat quatre teories antropològiques, o teories de la cultura, principals: evolucionisme cultural, historicisme, funcionalisme i estructuralisme. Les teories de la cultura no expliquen per què els humans tenen cultures sinó per què els éssers humans tenen les cultures que tenen. Aquestes quatre teories, o famílies de teories, intenten explicar la diversitat humana basant-se en el concepte de cultura, per tant, tracten d'explicar la diversitat explicant la cultura. Però aquí s'acaba el que tenen en comú. L'evolucionisme cultural és la teoria pròpiament antropològica més antiga sobre la diversitat humana. Els éssers humans són diferents a causa de les diferents quantitats de coneixement cultural que han acumulat al llarg de la història. Les societats primitives són diferents de la nostra perquè tenen menys història, per tant, menys cultura. Les societats modernes són diferents de totes les altres perquè han acumulat més coneixement cultural, atesa la seva llarga història. Historicistes, funcionalistes i estructuralistes, els paradigmes clàssics del que s'entén com l'antropologia moderna, van agafar un camí radicalment diferent per explicar la diversitat humana. Els antropòlegs moderns consideren que totes les societats humanes tenen la mateixa «quantitat» d'història. Les diferències culturals entre els éssers humans no són quantitatives, sinó qualitatives. Els historicistes creuen que les diferents històries han donat lloc a diferents cultures. Tant els evolucionistes culturals com els historicistes veuen la cultura essencialment com un producte històric que requereix una explicació històrica. Difereixen en el tipus d'explicació històrica que donen. Els funcionalistes, en canvi, rebutgen les explicacions històriques de la cultura. Els éssers humans tenen cultures perquè les cultures els són útils, no només perquè les van rebre dels seus avantpassats. El problema és com n'expliquem la utilitat.

8) L'estructuralisme va ser un primer intent, dins de les teories antropològiques clàssiques, de reemplaçar l'oposició contingència / necessitat, o historicitat / utilitat, en l'anàlisi de la cultura. Les cultures són productes històrics i a més són útils per als humans. Però d'aquesta manera no les podem explicar, en concret, no podem explicar les diferències culturals. Les cultures són sistemes de significats i això és el que les fa tan diferents les unes de les altres. Si entenem per significat cultural una forma d'intenció col·lectiva, veurem que aquests significats, igual que les intencions individuals de què estan fets, s'originen en la nostra capacitat de fer el contrari. Així, podem destriar el procés de producció del significat de qualsevol pràctica cultural mitjançant la comparació amb el seu oposat, amb el que es podria haver fet en el seu lloc, ja sigui com una possibilitat lògica o com una realitat sociològica que s'ha es-

devingut en un altre lloc o en un altre moment. En posar en relleu el procés de producció de significat com a explicació de la cultura, l'estructuralisme assoleix dos objectius. En primer lloc, fa que totes les cultures humanes siguin commensurables entre si sense convertir-les en versions més o menys desenvolupades unes d'altres. En segon lloc, en l'imaginari estructuralista les cultures humanes passen a ser sèries de possibilitats per a l'acció humana agrupades lògicament en sistemes d'oposicions binàries. Ens trobem igual de lluny dels grillons de la tradició que, segons l'enfocament historicista, fa que els éssers humans repliquin a cegues el que sigui que hagin rebut dels seus pares i avis, que del punt de vista utilitari i racionalista de la cultura implicada en la perspectiva funcionalista.

9) Ja hem vist que les cultures poden ser molt útils per als éssers humans en termes estrictament evolutius. Així doncs, una manera d'entendre aquesta diversitat de cultures és mirant les formes en què cada cultura concreta compleix la seva funció de permetre que els éssers humans visquin i es reproduïxin en entorns concrets. Aquesta és una manera de millorar el que hem anomenat l'explicació funcionalista de la cultura, plantejant un concepte objectiu de la utilitat. Però com que el coneixement cultural pot reproduir-se a si mateix independentment de la reproducció dels éssers humans, no tots els coneixements culturals han de ser necessàriament útils per als éssers humans. D'aquí la possibilitat de definir les cultures metafòricament com a tipus d'organismes vius independents que de vegades poden entrar en una relació simbiòtica amb els éssers humans, i altres vegades es converteixen en paràsits d'aquests mateixos éssers humans. Certament, només és una metàfora, ja que una cultura és tan sols un sistema de representacions mentals, que no existeix en termes materials, que no té existència fora de la ment dels individus humans. Però la metàfora pot ser molt reveladora. Així, quan tractem d'entendre una cultura determinada, hauríem de tenir en compte la naturalesa de doble cara. La relació simbiòtica humans-cultura és el que posa en relleu el funcionalisme: hi ha cultures perquè les cultures són útils per als humans. En canvi, la relació parasitària pot ser vista com una actualització moderna de l'antic enfocament historicista: són els éssers humans els que són útils a les cultures en transmetre-les d'un individu a un altre, d'una generació a una altra.

10) El problema d'aquestes formes tradicionals de mirar la cultura és que no poden explicar els canvis culturals. Si les cultures només són tradicions, el que aprenem dels que ens precedeixen i ensenyem als nostres fills, no podem explicar per què aquestes tradicions de vegades canvien. Potser el que passa és que cometem errors en aquest procés d'ensenyament i aprenentatge. Però aleshores la història cultural seria un procés totalment contingent, cosa que sens dubte no és. Per força ha de passar alguna altra cosa. Els funcionalistes encara ho pintaven pitjor en aquest sentit, ja que partien del fet que les cultures eren les que eren perquè eren útils als humans. Però no podien explicar com havien arribat a ser com eren, ni podien explicar per què canviaven tot i sent tan útils. El que necessitem és una teoria de l'evolució cultural, una teoria que expliqui per què les cultures canvien de manera semblant, potser, a

la manera en què la teoria de l'evolució biològica explica per què canvien les espècies biològiques. A primera vista, la comparació resulta interessant, perquè, sens dubte, en la història cultural sembla que tingui lloc un procés molt semblant a la selecció natural i l'adaptació, un procés que explica per què els éssers humans han reeixit tant a adaptar-se a viure en molt diferents entorns naturals sense canviar els seus gens –i/o sense grans inversions en el coneixement individual per a produir els comportaments adequats. Però això només és la meitat (potser fins i tot menys de la meitat) de la història. Les cultures són adaptatives per als éssers humans, sobre això no hi ha dubte, però també són maladaptatives. Com s'explica la reproducció de les cultures maladaptatives? Aquí la selecció natural no ens pot ajudar.

11) Una possible resposta és replantejar el concepte d'adaptació amb relació als éssers humans. Podria molt bé ser que algunes cultures fossin maladaptatives a curt termini, però adaptatives a llarg termini o, dit d'una altra manera, maladaptatives des del punt de vista individual, però adaptatives des del punt de vista social, és a dir, des del punt de vista de la societat en què viuen els individus. Aquesta és la solució proposada per la hipòtesi de la selecció de grups culturals. D'acord amb aquesta perspectiva, la selecció natural actuaria sobre les societats (és a dir, sobre grups d'individus humans més les seves cultures: grups culturals), per això el que és maladaptatiu per a l'individu prolifera perquè és bo per a la societat. D'altra banda, també podria donar-se el cas que aquestes males adaptacions biològiques individuals/a curt termini fossin només temporals. Les societats i les seves cultures creen entorns determinats diferents dels entorns naturals on van evolucionar les característiques biològiques dels humans actuals. Així, la selecció natural també pot operar en aquests nous entorns construïts culturalment triant noves característiques biològiques dels éssers humans, noves característiques que els farien menys mal adaptats a aquest nou context. D'aquí que la selecció de grups culturals pugui donar lloc a la coevolució geneticocultural.

12) L'altra possible resposta a aquesta pregunta (recordem-la: per què proliferen les cultures maladaptatives?) també comporta un replantejament del concepte d'adaptació. Però aquesta vegada és perquè l'apliquem a les cultures mateixes, no als éssers humans. Les cultures maladaptatives proliferen perquè estan adaptades a la seva pròpia supervivència i reproducció, no a la nostra. Ara necessitem saber el que significa realment «supervivència i reproducció» per a una cultura. Significa ser capaç de colonitzar el cervell humà, o la ment-cervell humà. Perquè les cultures «viuen» en el cervell humà i es «reproduïxen» entrant en altres cervells humans. Aquí és on l'analogia entre cultures i organismes adquireix certa solidesa, en concret, amb aquests organismes vius que viuen a costa d'un altre organisme viu, o en conjunció amb aquest, és a dir, paràsits, comensals o simbiotes, segons de quin es tracti. Des d'aquesta perspectiva, hem aconseguit explicar el canvi cultural, perquè les cultures efectivament evolucionen i canvien com a resultat, igual que qualsevol altre organisme viu. L'evolució cultural és el procés que converteix qualsevol missatge

cultural, potser creat contingentment en el caos de la història humana, en un hoste apropiat per al cervell humà. Això és el que proposa la teoria memètica de la reproducció cultural.

13) Hi ha moltes coses que continuen sense tenir resposta en aquesta explicació de la naturalesa inculturada dels éssers humans. La més destacable de totes, la transmissió cultural. Sabem perfectament com els gens passen d'un cos a un altre per mitjà del procés de reproducció biològica. Però no sabem com les idees culturals passen d'una ment a una altra. Una vegada descartat, i amb raó, l'anomenat model de la màquina de fax de la reproducció cultural, de l'únic que podem estar segurs és que les idees culturals es transformen en passar d'una ment a una altra, i ho fan d'una manera que no és aleatòria. És ara que la centralitat de la noció de significat en l'anàlisi cultural torna per a venjar-se. Les idees poden colonitzar les ments humanes perquè aquestes ments les trobem significatives d'alguna manera. Amb tot, aquest procés de producció de significat se'ns continua escapant. L'antropòleg francès Dan Sperber (antic alumne de Lévi-Strauss) ha suggerit que en la transmissió cultural les idees no solament es repliquen o fotocopien, sinó que en realitat es reproduïxen, és a dir, es produeixen de nou seguint les petjades del que ell anomena «atractors culturals», terme amb què Sperber es refereix als factors tant psicològics com ecològics que determinen la viabilitat cognitiva d'aquestes idees. És una qüestió fonamental, perquè de la mateixa manera que el darwinisme només va poder explicar completament la biodiversitat després de descobrir el mecanisme de l'herència genètica, és a dir, el mecanisme que explica com es transmeten els trets biològics d'un cos a un altre, la nostra explicació de la diversitat cultural continuarà sent incompleta fins que no identifiquem un mecanisme paral·lel de l'herència cultural. Però aquest és sens dubte el tema d'una altra assignatura.

Bibliografia

- Aunger, R.** (2000). *Darwinizing Culture. The Status of Memetics as a Science*. Oxford: Oxford University Press.
- Barkow, J. H.; Tooby, J.; Cosmides, L.** (1992). *The Adapted Mind: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture*. Nova York: Oxford University Press.
- Barnard, A.** (2000). *History and Theory in Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Baron-Cohen, S.; Tager-Flusberg, H.; Cohen, D. J.** (2000). *Understanding other Minds: Perspectives from Developmental Cognitive Neuroscience*. Oxford: Oxford University.
- Blackmore, S.** (1999). *The Meme Machine*. Oxford: Oxford University Press.
- Boyd, P.; Richerson, P. J.** (1985). *Culture and the Evolutionary Process*. Chicago: Chicago University Press.
- Boyd, P.; Richerson, P. J.** (2006). «Solving the Puzzle of Human Cooperation». A: S. C. Levinson; P. Jaisson (eds.). *Evolution and Culture*. Cambridge, M. A.: MIT Press.
- Carrithers, M.** (1992). *Why Humans Have Cultures. Explaining Anthropology and Social Diversity*. Oxford: Oxford University Press.
- Carruthers, P.; Chamberlain, A. (eds.)** (2000). *Evolution and the Human Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carruthers, P.; Smith, P. K. (eds.)** (1996). *Theories of Theories of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cavalli-Sforza, L. L.; Feldman, M. W.** (1981). *Cultural Transmission and Evolution*. Princeton: Princeton University Press.
- Clayton, P.; Davies, P.** (2006). *The Re-emergence of Emergence*. Oxford: Oxford University Press.
- Chudek, M.; Henrich, J.** (2011). «Culture-Gene Coevolution, Norm-Psychology, and the Emergence of Human Prosociality». *Trends in Cognitive Sciences*, núm. 15, pàg. 218-226.
- Coolidge, F. L.; Wynn, T.** (2009). *The Rise of Homo Sapiens*. Malden: Wiley-Blackwell.
- Dawkins, R.** (1976). *The Selfish Gene*. Oxford: Oxford University Press.
- Deacon, T.** (1998). *The Symbolic Species: The Co-Evolution of Language and Brain*. Nova York: W.W. Norton & Co, Inc.
- Deacon, T.** (2012). *Incomplete Nature. How Mind Emerged from Matter*. Nova York: W.W. Norton & Co. Inc.
- Dennett, D.** (1995). *Darwin's Dangerous Idea. Evolution and the Meanings of Life*. Nova York: Simon and Schuster.
- Dennett, D.** (2011). «The Evolution of Culture». A: J. Brockman (ed.). *Culture. Leading Scientists Explore Societies, Art, Power, and Technology*. Nova York: Harper Collins.
- Donald, M.** (1991). *Origins of the Modern Mind*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Dunbar, R.** (2005). *The Human Story. An New History of Mankind's Evolution*. Londres: Faber and Faber.
- Durham, W. H.** (1991). *Coevolution. Genes, Culture, and Human Diversity*. Stanford: Stanford University Press.
- Fodor, J.** (1983). *The Modularity of Mind*. Cambridge, M.A.: MIT press.
- Gazzaniga, M. S.** (2008). *Human. The Science Behind What Makes Us Unique*. Nova York: Harper Collins.
- Geertz, C.** (1973). *The Interpretation of Cultures*. Nova York: Basic Books.

- Gould, S. J.** (1991). «Exaptation: A Crucial Tool for Evolutionary Psychology». *Journal of Social Studies*, núm. 47, pàg. 43-65.
- Gould, S. J.; Lewontin, R. C.** (1979). «The Spandrels of San Marco and the Panglossian Paradigm: A Critique of the Adaptationist Programme». *Proceedings of the Royal Society of London*, vol. 205, núm. 1161, pàg. 581-598.
- Hamilton, W. D.** (1964). «The Genetical Evolution of Social Behavior I and II». *Journal of Theoretical Biology*, núm. 7, pàg. 1-52.
- Hammersley, M.; Atkinson, P.** (1996). *Ethnography. Principles in Practice*. Londres: Routledge.
- Harris, P. L.** (2012). *Trusting What You Are Told. How Children Learn from Others*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Henrich, J.** (2004). «Cultural Group Selection, Coevolutionary Processes and Large-Scale Cooperation». *Journal of Economic Behavior and Organization*, núm. 53, pàg. 3-35.
- Henrich, J.** (2015). *The Secret of Our Success*. Princeton, N. J.: Princeton University Press.
- Hirschfeld, L. A.; Gelman, S. (eds.)** (1994). *Mapping the Mind. Domain Specificity in Cognition and Culture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holland, M.** (2012). *Social Bonding and Nurture Kinship*. Londres: Senate House Library.
- Hrdy, S.** (2011). *Mothers and Others. The Evolutionary Origins of Mutual Understanding*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Jablonka, E.; Lamb, M. J.** (2006). *Evolution in Four Dimensions*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Kuper, A.** (1988). *The Invention of Primitive Society. Transformations of an Illusion*. Londres: Routledge.
- Kuper, A.** (1994). *The Chosen Primate. Human Nature and Cultural Diversity*. Cambridge, M.A.: Harvard University Press.
- Kuper, A.** (1999). *Culture: The Anthropologists' Account*. Cambridge, M.A.: Harvard University Press.
- Kuper, A.** (2015). *Anthropology and Anthropologists: The British School in the Twentieth Century*. Nova York: Routledge.
- Layton, R.** (1997). *An Introduction to Theory in Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lewens, T.** (2015). *Cultural Evolution. Conceptual Challenges*. Oxford: Oxford University Press.
- Mahler, S. J.** (2013). *Culture as Comfort*. Boston: Pearson.
- Maynard Smith, J.** (1964). «Group Selection and Kin Selection». *Nature*, núm. 201, pàg. 1145-1147.
- Mesoudi, A.** (2011). *Cultural Evolution. How Darwinian Theory Can Explain Human Culture and Synthesize the Social Sciences*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mesoudi, A.; Whiten, A.; Laland, K. N.** (2006). «Towards a Unified Science of Cultural Evolution». *Behavioral and Brain Sciences*, núm. 29, pàg. 329-383.
- Mithen, S.** (1996). *The Prehistory of the Mind*. Londres: Thames and Hudson.
- Pinker, S.** (1994). *The Language Instinct*. Nova York: Harper Collins.
- Richerson, P. J.; Boyd, R.** (2010). «The Darwinian Theory of Human Cultural Evolution and Gene-Culture Coevolution». A: M. A. Bell i altres (eds.). *Evolution Since Darwin. The First 150 Years*. Sunderland, M.A.: Sinauer.
- Richerson, P. J.; Boyd, R.** (2005). *Not by Genes Alone. How Culture Transformed Human Evolution*. Chicago, University of Chicago Press.

Richerson, P. J.; Christiansen, M. H. (2013). *Cultural Evolution. Society, Technology, Language, and Religion*. Cambridge, M.A.: MIT Press.

Richerson, P. J. i altres (2014). «Cultural Group Selection Plays an Essential Role in Explaining Human Cooperation: A Sketch of the Evidence». *Behavioral and Brain Sciences*. CJO2014 doi:10.1017/S0140525X1400106X.

Ridley, M. (1999). *Genome. The Autobiography of a Species in 23 Chapters*. Nova York: Harper Collins.

Salzman, C. P. (2001). *Understanding Cultures: An Introduction to Anthropological Theory*. Long Grove, Il.: Waveland Press, Inc.

Scott-Philips, T. (2015). *Speaking Our Minds. Why Human Communication Is Different and How Language Evolved to Make It Special*. Nova York: Palgrave Macmillan.

Sperber, D. (1996). *Explaining Culture. A Naturalistic Approach*. Oxford: Blackwell Publishing.

Sterelny, K. (2012). *The Evolved Apprentice. How Evolution Made Humans Unique*. Cambridge, M.A.: MIT press.

Stocking, G. W. (1982). *Race, Culture, and Evolution. Essays in the History of Anthropology*. Chicago: University of Chicago Press.

Stocking, G. W.(ed.) (1985). *Observers Observed: Essays on Ethnographic Fieldwork*. Madison: University of Wisconsin Press.

Stocking, G. W. (1998). *After Tylor: British Social Anthropology, 1888-1951*. Madison: University of Wisconsin Press.

Strauss, C.; Quinn, N. (1997). *A Cognitive Theory of Cultural Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.

Suddendorf, T. (2013). *The Gap. The Science of What Separates Us From Other Animals*. Nova York: Basic Books.

Tomasello, M. (1999). *The Cultural Origins of Human Cognition*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Tomasello, M. (2010). *Origins of Human Communication*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Wilson, D. S.; Sober, E. (1994). «Reintroducing Group Selection to the Human Behavioral Sciences». *Behavioral and Brain Sciences*, vol. 17, núm. 4, pàg. 585-654.

Wilson, E. O. (1975). *Sociobiology: The New Synthesis*. Cambridge, M.A: Harvard University Press.

Wynne-Edwards, V. C. (1962). *Animal Dispersion in relation to Behaviour*. Edinburgh: Oliver and Boyd.

